

Тема 3. Фінансові ресурси підприємства

1. Фінансові ресурси та їх класифікація.
2. Власний капітал підприємства.
3. Внутрішні джерела фінансування підприємства.
4. Сутність та характеристика зовнішнього фінансування суб'єктів підприємництва.

1. Фінансові ресурси та їх класифікація

Фінансові ресурси – це кошти, які формуються при утворенні підприємства і поповнюються в результаті господарської діяльності за рахунок продажу товарів, виконання робіт і надання послуг, а також шляхом залучення зовнішніх джерел фінансування.

Усі джерела коштів, які використовуються для формування фінансових ресурсів, можна поділити на дві групи: власні і позикові.

Власні кошти (капітал) формуються в момент створення підприємства, а також у процесі його діяльності і включають:

- статутний капітал, утворений за рахунок установчих чи пайових внесків, випуску і розміщення акцій, бюджетного фінансування;
- додатковий капітал, утворений як перевищення надходження внесків чи сум коштів, отриманих від продажу акцій, а також при переоцінці матеріального майна підприємства по справедливій вартості;
- нерозподілений прибуток підприємства, який може бути використаний для фінансування господарської діяльності;
- інші виробничі фонди, які утворюються за рахунок прибутку;
- амортизаційні відрахування на відтворення основних засобів і нематеріальних активів.

Позикові кошти (капітал) формуються в процесі діяльності підприємства і включають:

- банківські довгострокові і короткострокові кредити;
- облігаційні і необлігаційні позики;
- товарні чи комерційні кредити та ін.

Позикові кошти залучаються у зв'язку з тим, що у підприємства періодично виникають потреби в додаткових коштах, які неможливо задовольнити за рахунок власних коштів. Залучення позикових коштів здійснюється на принципах платності, терміновості, зворотності, цільового використання і матеріального забезпечення.

2. Власний капітал підприємства

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Крім того, що власний капітал є основним, початковим та умовно безстроковим джерелом фінансування господарської діяльності підприємств, а також джерелом погашення збитків підприємства, він є одним з найвагоміших показників, що використовуються при оцінці фінансового стану підприємства, оскільки показує, з одного боку, ступінь фінансової самостійності підприємства (його незалежності від зовнішніх джерел фінансування), а з іншого – ступінь кредитоспроможності підприємства (забезпеченості вимог кредиторів фактично наявним у підприємства капіталом засновників).

Функції власного капіталу підприємства:

1. Функція заснування та введення в дію підприємства. Власний капітал у частині статутного є фінансовою основою для запуску в дію нового суб'єкта підприємництва.

2. Функція відповідальності та гарантії. Чим більший власний капітал підприємства, зокрема статутний капітал, тим більших збитків може зазнати підприємство без загрози інтересам кредиторів, отже, тим вищою є його кредитоспроможність.

3. Захисна функція показує, яке значення має власний капітал для власників. Чим більший власний капітал, тим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства.

4. Функція фінансування та забезпечення ліквідності. Внесками у власний капітал, разом зі спорудами, обладнанням, цінними паперами та іншими матеріальними цінностями, можуть бути

грошові кошти. Вони можуть використовуватися для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це, у свою чергу, підвищує ліквідність підприємства, з одного боку, та потенціал довгострокового фінансування, з іншого.

5. База для нарахування дивідендів і розподілу майна. Одержаний протягом року прибуток або розподіляється та виплачується власникам корпоративних прав у вигляді дивідендів, або тезаврується (спрямовується на збільшення статутного чи резервного капіталу).

6. Функція управління та контролю. Згідно із законодавством власники підприємства можуть брати участь у його управлінні. Найвищим органом АТ чи ТОВ є збори учасників товариства, які призначають керівні органи та ревізійну комісію. Фактичний контроль над підприємством здійснює власник контрольного пакета його корпоративних прав. Володіння контрольним пакетом дає можливість проводити власну стратегічну політику розвитку підприємства, формувати дивідендну політику, контролювати кадрові питання. Таким чином, статутний капітал забезпечує право на управління виробничими факторами та майном підприємства.

7. Рекламна (репрезентативна) функція. Солідний статутний капітал (власний капітал) підприємства створює підґрунтя для довіри до нього не тільки з боку інвесторів, а й з боку постачальників факторів виробництва і споживачів готової продукції. Крім того, підприємству із солідним власним капіталом набагато легше залучити кваліфікований персонал.

Власний капітал утворюється двома шляхами:

- 1) внесенням власниками підприємства грошей та інших активів;
- 2) накопиченням суми доходу, що залишається на підприємстві.

3. Внутрішні джерела фінансування підприємства

Для підприємств, які не мають можливості залучити кошти із зовнішніх фінансових джерел (через низьку кредитоспроможність чи інвестиційну привабливість, недостатнє кредитне забезпечення), внутрішнє фінансування є єдиним способом забезпечення фінансовими ресурсами. Однак суттєвою проблемою, яка при цьому виникає, є проблема контролю власниками за ефективним використанням фінансових ресурсів.

Внутрішні джерела фінансування підприємств:

- чистий прибуток (самофінансування);
- амортизаційні відрахування;
- забезпечення наступних витрат і платежів;
- грошові надходження від інвестиційної діяльності (проценти, дивіденди, виручки від реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій).

Таким чином, при внутрішньому фінансуванні капітал, який був вкладений в необоротні та оборотні активи (за винятком грошових еквівалентів), вивільняється і трансформується в ліквідні засоби, у вигляді частини виручки від реалізації та інших доходів, які залишаються на підприємстві після сплати всіх податків. Інакше кажучи, це та частина фінансових ресурсів підприємства, джерелом формування якої є операційна та інвестиційна діяльність і яка не пов'язана із залученням ресурсів на ринку капіталів.

4. Сутність та характеристика зовнішнього фінансування суб'єктів підприємництва

Якщо між капіталодавцем і підприємством виникають відносини позички, то це означає, що фінансування відбувається за рахунок позичкового капіталу: капіталодавець набуває статусу кредитора.

Кредитором визнається юридична та (або) фізична особа, яка має підтверджені належними документами грошові вимоги до боржника, в тому числі вимоги з виплати заробітної плати, зі сплати податків, інших обов'язкових платежів тощо.

Найважливіші параметри позичкового капіталу підприємства наведені в табл. 1.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що до основних зовнішніх джерел формування позичкового капіталу підприємств належать:

- банківські (фінансові) кредити;
- кошти, залучені в результаті емісії облігацій;
- комерційні позички.

Характеристика позичкового капіталу підприємства

Параметри	Класифікація
Строковість	короткостроковий позичковий капітал (до 12 місяців); довгостроковий позичковий капітал (понад рік).
Капіталодавець	банки та інші фінансово-кредитні інститути; постачальники та клієнти; власники; персонал; держава.
Умови одержання	згідно з кредитним чи іншим договором; за відсутності договору.
Цілі використання	здійснення інвестицій; поповнення оборотних активів.
Форми залучення	грошові кошти: - національна валюта; - іноземна валюта; - товарна форма.
Забезпечення	забезпечені заставою (майном, майновими правами, цінними паперами); гарантовані (банками, фінансами чи майном третьої особи); з іншим забезпеченням (поручительство, свідоцтво страхової організації, цесія); незабезпечені.
Плата за користування капіталом	виплата процентів: - фіксована процентна ставка; - плаваюча процентна ставка; - без процентів.
Порядок погашення	одноразовий платіж; багаторазові платежі; з регресією платежів; у заздалегідь визначений термін чи без такого.

Фінансовий кредит — це позичковий капітал, який надається банком-резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, у позичку юридичній або фізичній особі на визначений строк для цільового використання та під процент.

Основним різновидом фінансових кредитів є **банківський кредит**, який надається суб'єктам кредитування всіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. **Основними з цих умов (принципів) є: забезпеченість, повернення, строковість, платність, диференціація і цільова спрямованість.**

У сучасній діловій практиці часто виникають ситуації, коли підприємства для розширення свого бізнесу або для якихось інших цілей залучають грошові кошти «із сторони». Одним із таких способів є розміщення власних облігацій.

Облігацією є цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошей, що визначає відношення позики між власником облігації і емітентом, підтверджуюча зобов'язання емітента повернути власнику облігації її номінальну вартість в передбачений умовами розміщення облігацій термін і виплатити дохід по облігаціях, якщо інше не передбачене умовами розміщення.

Облігації класифікують таким чином:

– по емітенту: облігації підприємств, облігації місцевих позик, державні облігації України, іпотечні облігації;

– за способом виконання емітентом своїх зобов'язань облігації діляться на: процентні, цільові, дисконтні і конвертовані. Процентні облігації передбачають виплату їх власнику, крім номінальної вартості, доходу у вигляді відсотків. Зобов'язання емітента по цільових облігаціях можуть виконуватися шляхом надання власнику облігацій товарів або ж послуг у порядку, передбаченому умовами розміщення облігацій. Дисконтні облігації розміщуються за ціною, яка нижча, ніж їх номінальна вартість. Різниця між номінальною вартістю дисконтної облігації і ціною, по якій вона розміщена, є доходом (дисконтом), який виплачується власнику облігації при її погашенні. У результаті, при погашенні дисконтної облігації, її власнику повертається номінальна вартість облігації. Крім того, облігації акціонерних товариств можуть бути надалі обмінені на акції. Це конвертовані облігації.

Комерційний кредит – форма кредиту, яка характеризує відносини позички між двома суб'єктами підприємництва, що виникають у результаті одержаних авансів у рахунок наступних поставок продукції (робіт, послуг) чи одержання товарів з відстрочкою платежів.

До основних видів комерційних кредитів належать:

- товарні кредити;
- одержані аванси.

Важливим питанням, пов'язаним з комерційним кредитуванням, є вартість кредиту. **Ця вартість залежить від таких основних чинників:**

- рівня знижки до базової ціни (сконто) товару у разі здійснення дострокових розрахунків;
- періоду, протягом якого надаються знижки;
- періоду відстрочення платежів.

Важливим елементом позичкового капіталу підприємства є одержані аванси від клієнтів. Аванси можуть бути як коротко-, так і довгостроковими.